

SYMPTOMY DYSLEKSJI ROZWOJOWEJ W NABYWANIU UMIEJĘTNOŚCI SZKOLNYCH ORAZ DOSTOSOWANIE WYMAGAŃ DO MOŻLIWOŚCI PERCEPCYJNYCH UCZNIÓW NA POSZCZEGÓLNYCH PRZEDMIOTACH NAUCZANIA

Język polski:

CZYTANIE:

- Czytanie z małą liczbą błędów, lecz w wolnym tempie (czasem jedyne objawy trudności w czytaniu, szczególnie u gimnazjalistów)
- Bardzo szybkie tempo czytania, lecz z wieloma błędami, wynikające z domyślania się treści na podstawie kontekstu, często niewłaściwe i niedokładne rozumienie przeczytanego tekstu
- Słabe rozumienie tekstu i niechęć do czytania, zwłaszcza długich tekstów i grubych książek

Dostosowanie wymagań

- Nie odpytywać dziecka z głośnego czytania przed zespołem klasowym. Uczeń powinien czytać tylko tekst opracowany w domu.
- Nie ponaglać ucznia podczas czytania. Nie wymagać czytania na czas. Uczeń potrzebuje dłuższego czasu na analizę i syntezę czytanego tekstu, powinien wykonywać te czynności w indywidualnym tempie.
- Nie zadawać większej partii tekstu do czytania. Nauczyciel powinien wyznaczyć tylko fragment do czytania głośnego. Z tekstem dziecko powinno się zaznajomić w domu czytając go po cichu, tekst może również przeczytać mu rodzic.
- Naukę wiersza rozłożyć na fragmenty i zezwolić na zaliczanie częściami.
- Zezwolić uczniowi na korzystanie z magnetofonu w celu zapoznania się z nagraniami lektur szkolnych.

PISANIE:

Niepoprawna pisownia związana z opóźnieniem rozwoju funkcji wzrokowych, co przejawia się jako:

- Popelnianie błędów podczas przepisywania tekstów ze wzoru.
- Błędy wynikające z mylenia liter podobnych pod względem kształtu (np. l–t–ł, m–n, u–y, o–a–e, a–ą, e–ę) lub z mylenia podobnych pod względem kształtu, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. p–b–d–g)

Niepoprawna pisownia związana z opóźnieniem rozwoju funkcji słuchowo – językowych, przejawiająca się jako:

- Nasilone trudności w pisaniu ze słuchu (dyktanda).
- Błędy wynikające z mylenia liter odpowiadających głoskom podobnym pod względem słuchowo – artykulacyjnym, fonetycznie podobnym (np. głoski z–s, w–f, d–t, k–g)
- Błędy w zapisywaniu zmiękczeń, głosek i–j.
- Błędy w zapisywaniu głosek nosowych: ą–om, ę–en.
- Częste opuszczanie, dodawanie, przestawianie, podwajanie liter i sylab.

Trudności z opanowaniem poziomu graficznego pisma, przejawiające się jako:

- Nieprawidłowe trzymanie narzędzia graficznego (ołówka, pióra).
- Nadmierne ściskanie pióra podczas pisania oraz nieprawidłowy (nadmierny lub zbyt słaby) nacisk pióra na papier.
- Wolne tempo pisania, szybkie męczenie się ręki.
- Niekształtne litery.
- Nieprawidłowe łączenie liter.

- Mało czytelne pismo.

Dostosowanie wymagań:

- Pamiętać, że uczeń z dysleksją może popełniać błędy podczas samodzielnego pisania, pisania z pamięci, ze słuchu i w czasie przepisywania z tablicy. Mimo, że zna reguły ortograficzne i gramatyczne, nie potrafi ich zastosować.
- Nie omawiać błędów ucznia wobec całej klasy.
- W przypadku dysgrafii umożliwić uczniowi pisanie prac kontrolnych na komputerze lub maszynie do pisania. W klasach V – VI zezwolić na pisanie pismem drukowanym. Jeśli nauczyciel nie jest w stanie odczytać pracy ucznia, powinien to zrobić uczeń, wyjaśniając wszelkie wątpliwości ortograficzne.
- Zezwolić na stosowanie dyktafonu w celu sporządzania notatek z lekcji.
- Przy ustalaniu ogólnej oceny z j. polskiego uwzględniać osiągnięcia z tego przedmiotu, tzn. zdolność logicznego myślenia, wnioskowania, abstrahowania. W wypowiedziach słownych nie brać pod uwagę słownictwa, ale zawartość treściową.
- Przy ocenie prac pisemnych uwzględniać wartość merytoryczną pracy, umiejętność argumentacji i kompozycji. Błędy popełnione w pisaniu nie mogą obniżać wartości oceny.

Matematyka:

Arytmetyka:

- Błędne zapisywanie i odczytywanie liczb wielocyfrowych (z wieloma zerami lub miejscami po przecinku).
- Przesławianie cyfr (np. 56-65).
- Trudności z dodawaniem w pamięci, bez pomocy kartki papieru.
- Nieprawidłowa organizacja przestrzenna zapisu działań matematycznych, przekształcania wzorów.
- Zapisywanie znaków nierówności „na odwrot”.
- Nieprawidłowe odczytywanie treści w zadaniach tekstowych.
- Nieprawidłowe wykonywanie wykresów funkcji.

Geometria:

- Trudności z zadaniami angażującymi wyobraźnię przestrzenną.
- Niski poziom graficzny wykresów i rysunków.

Dostosowanie wymagań:

- Nie dyskwalifikować zadań za popełnione błędy w rachunkach.
- Pozostawiać więcej czasu na naukę tabliczki mnożenia lub nauczyć mnożenia na palcach.
- Upewnić się, że uczeń rozumie treść zadania.
- Wspólnie czytać i analizować treści zadania.
- Nie przyspieszać tempa rozwiązywania zadań.
- Dać dziecku czas na ułożenie w wyobraźni zmian przestrzennych.
- Dostosować stopień trudności zadań do możliwości dziecka.
- Naukę geometrii prowadzić na podstawie metody pogładowej.
- Nie wywoływać ucznia do tablicy – w rozwiązywanie zadania i tak wkłada dużo wysiłku.
- Wygospodarować czas na spokojne wyjaśnienie omawianego materiału. Na sprawdzianach przygotować więcej łatwiejszych zadań.
- Wprowadzić kolory do oznaczania liczb dodatnich i ujemnych.

Historia:

- Trudności z zapamiętywaniem nazw i nazwisk.
- Zła orientacja w czasie (chronologia, daty).
- Trudności z orientacją na mapach historycznych.

Dostosowanie wymagań:

- Prowadzić zajęcia w atrakcyjnej formie, urozmaicać je filmami, pokazami ilustracji itp.
- Stosować ćwiczenia w czytaniu map.
- Zezwolić na zastąpienie liczb rzymskich arabskimi.
- Skonkretyzować takie pojęcia, jak wiek i tysiąclecie poprzez częstą pracę na osi czasu, co ułatwia poruszanie się po poszczególnych epokach i chronologiczne ich porządkowanie.
- Doskonalić umiejętność samodzielnej pracy z podręcznikiem poprzez wspólne dokonywanie analiz tekstów źródłowych i tekstów zawartych w książce oraz analiz informacji na podstawie mapek. Uczeń nauczy się, że ilustracja, obraz, mapka – przekazują bardzo dużo wiadomości; ułatwi to również naukę wyciągania wniosków.
- Skracać teksty, zakreślać najważniejsze informacje.
- Stosować metody, które mogą być dużym ułatwieniem i pomocą w opanowaniu materiału z zakresu historii:

- metoda **uwspółcześniania wiadomości** (nauczyciel wskazuje dzieciom znane im z życia przykłady, których początki mają źródło w historii)

- **streszczenia tematów** (uczeń dostaje kartkę wyłącznie z najistotniejszymi wiadomościami) – ta metoda stosowana jest na trudniejszych lekcjach, których materiał jest obszerniejszy, dzięki niej uczeń nie zniechęca się, bo zyskuje przekonanie, że może nauczyć się stosunkowo niedługiego tekstu.

- W czasie odpytywania stosować pytania naprowadzające, przywołujące dany temat na zasadzie skojarzeń, np. ilustracje analizowane na poprzednich lekcjach lub odpytywać z materiału wcześniej podzielonego na części i omówionego z uczniem.

Języki obce:

- Trudności z poprawnym pisaniem pomimo dobrych wypowiedzi ustnych.
- Trudności z budowaniem wypowiedzi słownych.
- Trudności z zapamiętywaniem słówek.
- Trudności z odróżnianiem podobnych wyrazów.
- Nieprawidłowa wymowa.
- Trudności z rozumieniem i zapamiętywaniem tekstu mówionego lub nagranego na taśmę.
- Kłopoty z zapisem wyrazów w poprawnej formie gramatycznej.

Dostosowanie wymagań:

- Dostosować tempo realizacji programu do zindywidualizowanych możliwości uczniów.
- Stosować metody polisensoryczne.
- Aktywizować uczniów poprzez stosowanie metod zabawowych.
- Korzystać z różnych pomocy dydaktycznych, jak: kasety audio i wideo, domina, zestawy PUS, barwne ilustracje, karty, taśmy magnetofonowe.
- Dobierać materiał zgodnie ze stanem aktualnych umiejętności ucznia.
- Nie oceniać za błędy w pisowni i nieestetyczne pismo.
- Wielokrotnie powtarzać wprowadzony materiał językowy.
- Stosować krótkie, różnorodne, ciekawe i odnoszące się do różnych sytuacji ćwiczenia językowe – zapobiega to znużeniu dziecka i zniechęceniu się do pracy.

- Stosować stałe wzmocnienia pozytywne, często dowartościowywać i motywować pochwałą. Nie krytykować i nie osądzać negatywnie.

Przyroda (biologia) :

- Trudności z opanowaniem terminologii (dłuższe nazwy, nazwy łacińskie)
- Problemy z organizacją przestrzenną schematów i rysunków
- Trudności z zapisem i zapamiętaniem łańcuchów reakcji biochemicznych
- Trudności z opanowaniem systematyki(hierarchiczny układ informacji)

Chemia :

- Nieprawidłowe zapisywanie łańcuchów reakcji chemicznych.
- Problemy z opanowaniem terminologii (nazwy i symbole pierwiastków i związków chemicznych).
- Trudności z zapamiętywaniem danych zorganizowanych przestrzennie (tablica Mendelejewa).

Geografia:

- Trudności z czytaniem i rysowaniem map.
- Trudności z orientacją w czasie i przestrzeni (wskazywanie kierunków na mapie i w przestrzeni; obliczanie stref czasowych, położenia geograficznego, kąta padania słońca itp.)
- Trudności z zapamiętywaniem nazw geograficznych

Przyroda (biologia) , fizyka , chemia i geografia – dostosowanie wymagań

- Stosować metody poszukujące, obserwacyjne i badawcze. Ułatwia to dzieciom przyswajanie wiadomości.
- Mieć na uwadze zasadę stopniowania trudności oraz „od bliższego do dalszego”, czyli obserwacji i opisu od najbliższego otoczenia poprzez przyrodę Polski do całego świata.
- Pamiętać, że szczególnie przydatne i ważne jest wykonywanie prostych doświadczeń, prowadzenie hodowli oraz obserwacji. Nastawienie na działanie mobilizuje i aktywizuje uczniów do pracy.
- Pozostawić więcej czasu na naukę trudnych pojęć, symboli.
- Nie wykorzystywać map konturowych.
- Unikać wywoływania dziecka do mapy. Nie wymagać znalezienia konkretnego punktu na mapie.
- Łagodniej oceniać wykresy, mapki, rysunki, które są mniej przejrzyste i mniej starannie wykonane.
- W pracach klasowych czy zadaniach przeznaczonych do samodzielnego wykonania upewnić się, czy dziecko rozumie czytany tekst. Nie dyktować tekstu zadań, dziecko powinno dostać zadanie zapisane na kartce (uchroni je to przed błędnym zapisem danych, nadmiernym pośpiechem, popełnieniem błędów w pisaniu).
- Nie dyskwalifikować pracy z powodu złego wyniku arytmetycznego przy właściwym toku rozumowania – pytać, jak uczeń rozwiązał zadanie .
- Zapisywać na tablicy obce nazwy.
- Przygotować na kartce zwięzłe polecenia do pracy grupowej.

Zajęcia praktyczno-techniczne:

- Trudności z przyswojeniem pojęć i nazw, słownictwa.
- Trudności w wykonywaniu rysunków, planów.
- Trudności w odczytywaniu planów, schematów, instrukcji.
- Trudności w działalności konstrukcyjnej, pracach ręcznych, w posługiwaniu się narzędziami.
- Trudności w opanowaniu zasad ruchu drogowego.

Plastyka:

- Niemożność ujęcia perspektywy, problemy kompozycyjne.
- Niemożność zachowania stosunków przestrzennych.
- Niesprawność w posługiwaniu się przyborami.
- Trudności w swobodnym i elastycznym przechodzeniu z ruchu do ruchu.

Zajęcia praktyczno-techniczne i plastyczne – dostosowanie wymagań

- Docenić chęć pokonywania trudności, wysiłek i wytrwałość w działaniu, samodzielność, ład w miejscu pracy.
- Zadanie dostosować do możliwości percepcyjnych ucznia, np. może on tworzyć prace w większym formacie.
- Dać więcej czasu na wykonanie pracy.
- Okazać niezwykłą cierpliwość wobec uczniów borykających się z problemami o podłożu dyslektycznym.
- Dostarczać zadań plastycznych, które inspirują dzieci do podejmowania pracy.
- Stosować częste nagrody za zaangażowanie oraz działanie.
- Nie krytykować, stosować ocenę opisową każdej wykonanej i ukończonej pracy (ważne jest, aby dostrzec coś pozytywnego i podkreślać to, skupiać się na dobrych, nawet najdrobniejszych aspektach pracy dziecka).
- Należy pamiętać, że zadania plastyczne usprawniają motorykę i koordynację wzrokowo-ruchową, nie należy więc z nich rezygnować; trzeba się starać, aby dziecko doprowadziło rozpoczętą pracę do końca.
- Nie dopuszczać do tego, aby dziecko na zajęciach nic nie robiło.

Wychowanie fizyczne:

- Niższy poziom motoryki ogólnej.
- Trudności z opanowaniem układów gimnastycznych (sekwencje ruchowe zorganizowane w czasie i przestrzeni).
- Trudności w bieganiu, ćwiczeniach równoważnych.
- Trudności w opanowaniu gier wymagających użycia piłki (tenis ziemny i stołowy, siatkówka, koszykówka itp.).
- Niechęć do uprawiania sportów wymagających dobrego poczucia równowagi (deskrolka, windsurfing, snowboard itp.).
- Trudności w rozumieniu szybkich poleceń, treści zadań, reguł gry.
- Dezorientacja makro – przestrzenna.

Dostosowanie wymagań:

- Pamiętać, że indywidualne podejście do dziecka pozwala mu uwierzyć w siebie, dowartościować się, odważnie i wytrwale ćwiczyć.
- Treści oraz zadania dostosować do specjalnych zindywidualizowanych potrzeb dzieci.
- Zapoznać dzieci z jak największą ilością form aktywności fizycznej, tak aby uczeń mógł znaleźć i wybrać dyscyplinę najbardziej mu odpowiadającą.
- Na podstawie wnikliwej obserwacji i rozmowy z uczniem zezwolić na jego własną inwencję i wykonanie ćwiczenia według jego pomysłu. Taka wiedza pozwala zrezygnować z niekorzystnych form aktywności.
- Uczniom nadmiernie ruchliwym pozwolić na ich własną inicjatywę – nauczyciel koordynuje działania, sprawuje opiekę nad bezpieczeństwem i prawidłową formą wykonywania ćwiczeń.

- Odejść od ocen i stopni mierzonych i opartych na kategoriach oraz zasadach rywalizacji sportowej, a kierować się możliwościami psychofizycznymi ucznia i jego indywidualnymi postępami (uczeń z dysleksją nie mieści się w żadnych kryteriach).

Muzyka:

- Trudności w zapamiętywaniu i odtwarzaniu tekstu podczas śpiewu.
- Trudności w odtwarzaniu rytmu podczas śpiewu, gry, ruchu.
- Trudności przy czytaniu nut.
- Trudności podczas gry na instrumencie.
- Trudności w koordynacji ruchów i ich organizacji w czasie i / lub w przestrzeni.
- Trudności w odtwarzaniu ruchu i sekwencji ruchowych.
- Trudności w percepcji muzyki.

Dostosowanie wymagań:

- Stosować ćwiczenia nastawione na synchronizację ruchu z muzyką (np. wystukiwanie rytmu palcami, nogami, wyklaskiwanie).
- Dostosować program kształcenia indywidualnie do potrzeb dzieci.
- Zauważać i doceniać każdy wysiłek dziecka.
- Doceniać zainteresowanie i wkład pracy wniesiony w pokonanie złożonych problemów związanych z licznymi sprzężonymi zaburzeniami o podłożu dyslektycznym.
- Można odpytywać dziecko ze znajomości tekstu piosenki, ale nie zmuszać go do odtwarzania melodii (śpiewania).
- Stosować rapowanie- ułatwia naukę tekstu.

Analiza objawów dysleksji rozwojowej wskazuje, że zmieniają się one na poszczególnych etapach rozwoju i edukacji. Inne są w okresie poprzedzającym naukę szkolną, gdy określa się je jako „symptomy ryzyka dysleksji”, odmienne w okresie nauczania początkowego, a jeszcze inne na poziomie starszych klas szkoły podstawowej, gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych.

Opracowały:
psycholog mgr Bożena Bator
psycholog mgr Dorota Wojciechowska

Materiały źródłowe:

1. Materiały dla studentów VII edycji Podyplomowego Studium Pedagogiki Korekcyjno – Kompensacyjnej przy UMK w Toruniu.
2. Materiały dla rodziców i nauczycieli, opracowane przez Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON, promujące program edukacyjno – terapeutyczny „Ortografitti” dla uczniów z dysleksją rozwojową.
3. „Jedynki z ortografii – rozpoznawanie dysleksji w starszym wieku szkolnym”; autor: Janina Mickiewicz, Toruń 1995.